

LBRIS

We know
books

VOLUM COORDONAT DE
PABLO BRESCIA
ȘI MARIANO PAZ

Diego Maradona

Un studiu sociocultural

Cuvânt înainte de
Pompiliu-Nicolae Constantin

Traducere din limba engleză de
Florin Tudose

Mariano Paz este lector de spaniolă și Subject Leader pentru spaniolă la Universitatea din Limerick, Republica Irlanda, unde deține, de asemenea, funcția de director asociat al Ralahine Center for Utopia Studies. Cercetările sale se concentrează asupra cinematografeii utopice și distopice în America Latină, science-fiction și cultură populară.

Cuprins

Cuvânt înainte de Pompiliu-Nicolae Constantin	11
Autori	15
Prefață și mulțumiri	19
Glosar	21
Introducere. Semnificația culturală a lui Maradona <i>Pablo Brescia și Mariano Paz</i>	23
Partea I. Maradona global	
1. Maradona și Argentina. Patru momente <i>Pablo Brescia și Mariano Paz</i>	39
2. Maradona și Spania. Mitologii ale narațiunii eroului <i>David García Cames</i> <i>Traducere din spaniolă în engleză de Muireann Prendergast</i>	79
3. Maradona și Italia. Ascensiunea și căderea Omului prin Sine Însuși <i>Pippo Russo</i> <i>Traducere în limba engleză de Dolores Gasler</i>	105
4. Maradona în Mexic. Extazul și agonia <i>Fernando Segura M. și John Williams</i>	129
5. Maradona și Marea Britanie. O aventură de neuitat <i>Raymond Boyle</i>	154

Partea a II-a. Reprezentările lui Maradona

6. Maradona și literatura. Dumnezeu e doar un om 177
Pablo Brescia
7. Maradona și cinematografia. Biopic, documentar, 214
film de artă
Mariano Paz
8. Maradona și muzica. Peisaje sonore și ecouri 246
ale cântecului maradonian
Martín Virgili
Tradus în limba engleză de Dolores Gasler

Partea a III-a. Lectura și scrierea lui Maradona

9. Spectrele lui Maradona. Cronici/Ficțiune/
Autobiografie/Film 271
Ksenija Bilbija
10. Povestea Maradona. Teme biografice și autobiografice 297
Alan Tomlinson
11. Feminismul argentinian în lumina (și umbra) 321
lui Maradona
Gabriela Garton și Julia Hang
12. Deificarea lui Diego. Biserica lui Maradona 345
și dincolo de ea
Luca Bifulco
13. Scrierea lui Maradona 365
- Unul și toți 365
Martín Koban
Traducere în engleză de David Atkinson
- Dumnezeu, epoca și epicul 370
Ana María Shua
Traducere în engleză de Allison Febo

Limbaj și lacrimi 376
Edgardo Scott
Tradus în limba engleză de Ana Terrazas Calero

Sfântul Diego Maradona? 379
María Rosa Lojo
Traducere în engleză de Allison Febo

M și M, a vedea sau a nu vedea 385
Patricio Pron
Traducere în engleză de Emma Byrne

Zece în zece 389
Pedro Angel Palou

Copiii lui Maradona 393
Beatriz Sarlo
Traducere în engleză de Ana Terrazas Calero

Bibliografie despre Diego Maradona în ordine cronologică 399

Index 411

asemenea, păcălirea adversarului atunci când un jucător se preface că pornește într-o direcție, după care pleacă în altă direcție. Reprezintă abilitatea capitală a fotbaliștilor talentați, de regulă a mijlocașilor care joacă în poziția „numărului 10“.

La nuestra: stilul defintoriu al epocii de aur a fotbalului argentinian, din anii 1940 și 1950, cu accent pe tactici fluide de atac și mai puțină atenție acordată unei apărări riguroase. Poate fi tradus prin „stilul nostru“, denotând opoziția față de abordările europene mai organizate și mai puțin spontane. În această perspectivă asupra fotbalului, scopul principal este divertismentul, spectacolul fiind mai important decât controlul și ordinea.

Pibe: copil sau adolescent. În fotbal, un *pibe* este un jucător tânăr, talentat și perspicace, provenind dintr-un mediu sărac și care joacă pe poziții de atac creative.

Potrero: un spațiu viran pe care este improvizat un teren de fotbal, de regulă în cartierele clasei de jos și în mahalale. *Potreros* nu sunt demarcate și nu au porți (barele porților pot fi improvizate din aproape orice). *Potreros* sunt terenuri improvizate pe care se joacă fotbal fără constrângerile impuse de regulile sportului profesionalizat. Sunt, prin asta, unele dintre spațiile defintorii în care se joacă fotbal în Argentina.

Villa: în spaniolă, termenul numește de obicei un orașel pitoresc. În Argentina, este folosit și ca prescurtare pentru „villa miseria“, termen cu care sunt denumite mahalalele și cartierele sărace. Numele localității în care a crescut Maradona, Villa Fiorito, amintește de primul sens al termenului. Totuși, crizele sociale și mobilitatea socială descendentă prin care a trecut Argentina începând cu anii 1960 au dus la transformarea unor zone din Villa Fiorito în ceea ce se poate numi mahala.

Villero: locuitor din *villa*. Este folosit și sub formă adjectivală: care aparține sau are legătură cu o *villa*. Fotbal *villero*, de pildă, înseamnă fotbal jucat ca în *villa*.

Introducere

Semnificația culturală a lui Maradona

Pablo Brescia și Mariano Paz

Diego Maradona superstar

Este imposibil să spunem cine a fost cel mai mare fotbalist din lume. La fel ca orice alt sport, fotbalul se modifică în timp, fiind prin asta foarte complicat – și poate chiar futit – să comparăm jucători din epoci diferite. De aceea, pentru unii acest titlu îi revine lui Pelé, legenda braziliană din anii 1950 și 1960 și singurul jucător care a cucerit trei Cupe Mondiale. Fanii mai tineri i-ar putea numi pe Lionel Messi sau Cristiano Ronaldo. Cu toate acestea, nu încapă îndoială cine este fotbalistul care a ajuns pe cele mai înalte culmi ale celebrității și mitizării. Fotbalistul a cărui faimă a pătruns în toate colțurile lumii cu o prezență care a depășit lumea sportului, transformându-l într-un simbol cultural. Fotbalistul considerat de mulți nu doar o celebritate și un star, ci un erou, o legendă, un mântuitor, un martir și chiar, la propriu, un zeu. Această persoană a fost Diego Armando Maradona.

Maradona a fost o figură majoră a celui mai popular sport din lume: fotbalul (sau soccer, în engleza americană, termen pe care îl vom evita în acest volum). Starurile sportive reprezintă o subcategorie în universul celebrității, iar Maradona a fost un exemplu de primă mână în acest sens. Celebritățile contemporane – un produs al modernității târzii înrădăcinat în capitalismul

consumerist și mass-media (Andrews și Jacskon, 2001) – depind de diseminarea imaginii lor în media, într-o rețea complexă ce implică producția și circulația imaginilor drept mărfuri și texte, pe de o parte, și căile prin care acestea sunt recepționate de audiență și consumatori și felul în care aceștia răspund la aceste imagini, pe de altă parte (Elliot și Boyd, 2018). Asta face ca celebritățile să fie în mod special pretabile studiului ca produse sociale și culturale. Starurile nu pot exista în afara textului (nu doar în cărți și filme, ci și în articole de ziar, programe TV, reclame și așa mai departe), astfel încât, pentru a le înțelege, trebuie să acordăm atenție textelor sociale și culturale în care celebritățile sunt produse și reproduse (Dyer, 1998).

Niciun alt jucător în afară de Maradona nu a avut atâtea cărți scrise despre el, atât de multe filme și programe de televiziune gravitând în jurul său și atât de multe piese de muzică pop compuse despre el. Niciun altul nu a fost obiectul atâtor dezbateri ce au depășit lumea fotbalului și s-au revărsat în politică, economie, drept, cultură și artă. Dacă, așa cum sugerează Dyer, starurile trebuie abordate prin textele care vorbesc despre ele, această carte explorează pentru întâia dată căile prin care Maradona a fost construit ca simbol global în texte și producții video media, în literatură, în filme de ficțiune și documentare, în biografii și autobiografii, în muzică. Dar volumul merge dincolo de aceste reprezentări, pentru a discuta aspecte ale lui Maradona legate de practici sociale, cum ar fi religia (prin Biserica lui Maradona, organizație parțial ironică, parțial serioasă, cu mii de adepți în toată lumea), feminismul și moștenirea sa în țările și ligile fotbalistice în care a jucat ori în care, așa cum s-a întâmplat în Regatul Unit, a devenit o figură controversată.

De ce să-l studiem pe Maradona?

Să fie oare o exagerare afirmația că Maradona este o figură atât de importantă? Moartea sa a fost anunțată pe prima pagină a zeci de ziare tipărite sau online din toată lumea. Lista merge

mult dincolo de principalele publicații naționale ale țărilor din America Latină și Europa, incluzând, de exemplu, *The New York Times*, dar și cotidiene din China, Arabia Saudită, India și Japonia, ca să menționăm doar câteva țări non-vestice. E o dovadă suficientă a renumelui său?

Un episod ne-ar putea edifica în acest sens. După moartea lui Maradona, care a avut loc pe 25 noiembrie 2020, Emmanuel Macron, președintele Franței, a scris o scrisoare publică în care i-a adus un emoționant omagiu jucătorului, spunând despre acesta că a fost mai mult decât un jucător, a fost un dansator în crampoane și un artist adevărat (*Infobae*, 2020). E adevărat că mulți alți oameni, de la foști colegi la jurnaliști și fani obișnuiți, au postat mesaje similare pe rețelele de socializare, dar trebuie să ținem cont că Macron a considerat necesar să-și facă timp să scrie acea scrisoare, cu atât mai semnificativă dacă ne gândim că Maradona nu a jucat niciodată în Franța, într-un moment în care Europa se confrunta atât cu cel de-al doilea val al pandemiei de Covid-19, cât și cu părăsirea oficială a Uniunii de către Marea Britanie. Iar acesta nu e nici pe departe singurul exemplu al reacției unui politician la decesul lui Maradona. Atât prim-ministrul israelian de la acea oră, Benjamin Netanyahu, cât și președintele Autorității Naționale Palestiniene, Mahmoud Abbas, au publicat declarații de presă omagiindu-l pe fotbalist și transmițând condoleanțele lor.

Analiza impactului avut de moartea lui Maradona, oricât de mult ar fi afectat acest lucru milioane de oameni, ar fi prea puțin în contextul traiectoriei sale generale. Influența lui Maradona în calitate de fotbalist, antrenor și celebritate trebuie înțeleasă în cadrul structurilor economice, legale, politice, sportive și ideologice mai ample ce au determinat cursul vieții și carierei sale. Obiectivul volumului *Maradona: Un studiu sociocultural* nu se rezumă la a-l înțelege pe Maradona și a înțelege vectorii diverși care au jucat un rol în crearea statutului său de erou, mit sau legendă (și de dușman urât de mulți), ci și la a înțelege modul în care aceste roluri au fost construite de producători culturali și de media.

Cine a fost Maradona?

Persoana care avea să ajungă la recunoaștere internațională și să atragă adorația necondiționată a milioane de oameni s-a născut pe 30 octombrie 1960, în cartierul sărac Villa Fiorito, în suburbiile orașului Buenos Aires, Argentina. Maradona a fost primul fiu și cel de-al cincilea copil al unui cuplu de imigranți interni, plecați din provincia Corrientes, din nord-estul Argentinei, în căutarea unei vieți mai bune, nevoiți să se stabilească într-o *villa* sau o mahala: Fiorito, unde străzile nu erau încă pavate și unde casele de cele mai multe ori nu erau bransate la rețeaua de apă sau de canalizare. Întreaga familie dormea în singurul dormitor al casei, sub un acoperiș din care curgea apă atunci când ploua. Au locuit acolo până când adolescentul Maradona a semnat un contract profesional cu Argentinos Juniors și familia s-a mutat într-o casă mai mare lângă stadion, situată într-un cartier al păturilor inferioare ale clasei de mijloc din Buenos Aires. Aceste detalii sunt esențiale pentru înțelegerea unor aspecte ale vieții și carierei lui Maradona, de la stilul său de joc la simpatiile politice, reprezentând totodată chei de înțelegere a proceselor de autoprezentare și reprezentare culturală ce au urmat în cariera sa fotbalistică și în viața sa.

În Argentina, Maradona este considerat un erou național, care a răscumpărat simbolic națiunea pe terenul sportiv, după ce țara a fost învinsă de Regatul Unit în războiul Malvinelor/ Insulelor Falkland în 1982. După cum spunea Simon Critchley, „fotbalul este scena pe care se desfășoară fidel drama identității și non-identității naționale pe fundalul unei istorii de violență și război“ (2018: 66). Cele două goluri memorabile reușite de Maradona în meciul împotriva Angliei jucat pe 22 iunie 1986, în sferturile de finală ale Cupei Mondiale din Mexic, l-au transformat într-un mântuitor. Imaginea aceasta a traversat rapid granițele naționale, transformându-l într-un simbol global al luptei anticoloniale, al curajului și rezistenței împotriva puterilor imperiale. Și, mai important, Maradona a devenit un furnizor de fericire. Într-o perioadă de criză politică și economică severă în

Argentina, când țara ieșea la lumină după șapte ani de dictatură brutală, el a adus bucurie milioanei de argentinieni, conducând echipa națională spre trofeul Cupei Mondiale.

Imaginea sa de izbăvitor s-a consolidat și mai mult în Italia, unde a fost aclamat ca jucător la SCC Napoli și unde a reiterat bătălia biblică dintre David și Goliat. Napoli, un oraș din sudul Italiei, și echipa sa de fotbal nu cunoscuseră niciodată o asemenea dimensiune a succesului precum cea atinsă de echipa construită în jurul lui Maradona din 1984 încolo, incluzând cucerirea a două trofee de Serie A și a Cupei UEFA. Niciodată până la sosirea lui Maradona nu fusese Napoli (ori vreo altă echipă din sudul Italiei) capabilă să obțină celebrul *scudetto*, titlul ligii întâi; iar Napoli nu a mai reușit niciodată această performanță după plecarea lui Maradona. Astăzi, la decenii după plecarea lui Maradona de la club în 1991, pentru locuitorii din Napoli venerarea lui contribuie la promovarea solidarității sociale și la un sentiment de mândrie locală și regională. Imediat după moartea sa, stadionul San Paolo din Napoli a fost redenumit „Diego Armando Maradona“.

Studiindu-l pe Maradona sau studiile maradoniene

Faptul că Maradona a stârnit dragoste și admirație este evident în filmele, documentarele, melodiile și zecile de picturi murale care decorează pereții din Buenos Aires și Napoli (unele pictate pe lateralele unor clădiri de mai multe etaje), ba chiar și din altarele prin care a devenit un simbol aproape religios, comparabil cu Fecioara Maria sau *San Genaro*, un martir catolic, sfântul patron al orașului Napoli. După ce s-a retras din fotbal, a fost angajat ca antrenor în Argentina, Mexic și Emiratele Arabe Unite; în 2005 a fost gazda emisiunii de televiziune de succes *La Noche del Diez*; între 2008 și 2010 a antrenat echipa națională a Argentinei; a fost curtat pentru capitalul său de imagine de figuri politice precum Fidel Castro, liderul Cubei, sau de președinții venezueleni Hugo Chávez și Nicolás Maduro; a fost solicitat

pentru reclame și campanii comerciale pentru zeci de produse din toată lumea.

Dar statutul de star global nu a fost lipsit de controverse, exprimate în diferitele culturi și coordonate geografice în care s-au dezvoltat viața și cariera sa. Jucătorul, simbolul, figura publică și persoana privată Maradona au fost profund întreșesute în discursuri și semnificații complexe. Unele dintre fenomenele descrise mai sus au, desigur, propriile complicații secundare, de la narațiunile naționaliste și autocrate ce fac parte din adorația lui Maradona în Argentina la presupusele legături dintre fotbalist și rețelele infracționale din Napoli. Unele dintre conexiunile sale politice îl așază lângă lideri non-democratici încărcăți de istorii chestionabile din perspectiva drepturilor omului, în contradicție, într-o măsură sau alta, cu imaginea sa de luptător neobosit pentru libertate și egalitate.

Totuși, oricât de relevant a fost Maradona pentru fotbal și politică, ca star sportiv, erou popular și celebritate controversată mereu prezentă în presă, până acum nu au fost publicate volume academice în limba engleză despre el. Există un număr de biografii și autobiografii, precum și zeci de cărți despre el în alte limbi, însă acestea au tendința de a aborda subiectul Maradona dintr-o perspectivă jurnalistică, ori în cel mai fericit caz eseistică, lipsindu-le rigoarea și amploarea analizei unui demers academic. Există un *corpus* semnificativ de literatură academică despre Maradona alcătuit în mare măsură din articole individuale și capitole de carte, cu câteva excepții sub forma unor antologii de eseuri (în spaniolă și italiană). Volumul de față oferă o listă sistematică a unor asemenea surse care, deși alcătuită meticolos, nu poate totuși să aspire la statutul de exhaustiv.

Oricât de relevante ar fi aceste capitole și articole în general izolate, semnificația de simbol cultural a lui Maradona merită o abordare mai sistematică. *Diego Maradona: Un studiu sociocultural* este prima antologie care abordează studiul lui Maradona din mai multe perspective și prin mai multe discipline. Acestea includ abordarea sa ca artefact cultural construit prin artă, de la literatură

la cinema și muzică pop; discuția pe marginea modului în care biografia sa profesională și cea personală au fost reprezentate în media; precum și reflectarea asupra căilor prin care viața sa s-a intersectat cu arii specifice ale vieții sociale, cum ar fi politica, economia, religia și dreptul. Niciuna dintre aceste teme nu poate fi studiată în izolare, iar cititorii vor descoperi cum astfel de abordări sunt interconectate în anumite măsuri în capitolele care alcătuiesc acest volum.

Această carte nu este doar despre fotbal, în termeni de istorie, strategii și tactici, ci mai ales despre cultura contemporană și despre fabricarea eroilor și starurilor sale. Se adresează deopotrivă celor care au și nu au cunoștințe specializate despre cine a fost Maradona și despre motivele care fac ca el să rămână o figură centrală în cultura populară. Scopul nostru are două direcții. În primul rând, încercăm să oferim o abordare riguroasă, academică, de înțelegere a semnificației culturale a unei persoane care se întâmplă să fie jucător de fotbal și a cărei evoluție pe terenul de fotbal a contribuit nu doar la definirea propriei persoane, ci și a multitudinii de interpretări sociale care i-au fost aplicate. Aceste procese, la rândul lor, au dus la ridicarea unei persoane la statut de mit și legendă. Studiarea acestor fenomene sociale presupune mobilizarea unui arsenal teoretic din mai multe discipline umaniste, incluzând studiile culturale, filozofia, studiile sportive, studiile de media, muzicologia, critica literară, sociologia și antropologia.

Cea de-a doua direcție provine din literatura menționată deja: noi susținem că este posibil să definim un domeniu de nișă la intersecția dintre sociologia culturală, studiile culturale și studiile sportive, și anume cel al studiilor maradoniene. Pluralitatea de sensuri din jurul său, cantitatea masivă de texte care au fost produse în legătură cu figura sa (scrieri jurnalistice, romane și povestiri, benzi desenate, cinema și televiziune, muzică și tot mai mult conținut pe rețelele de socializare), dimensiunile politice și sociologice ale fenomenului Maradona (incluzând o adevărată religie, Biserica lui Maradona), toate demonstrează că fotbalistul nu poate fi pe deplin explicat printr-o serie de articole, capitole

sau chiar prin monografiile deja existente. Nici măcar acest volum, dedicat integral studiului său, nu va fi suficient, astfel încât editorii săi speră că acesta va funcționa ca o poartă către teme și subiecte ce ar putea fi explorate ulterior.

Capitolele

Cartea este împărțită pe trei secțiuni diferite. Prima, „Maradona global“, prezintă cinci capitole concentrate pe legăturile dintre Maradona și cele cinci țări care i-au marcat cariera în mod semnificativ: Argentina, Spania, Italia, Mexic și Regatul Unit.

Capitolul 1, de Pablo Brescia și Mariano Paz, se concentrează pe Maradona și Argentina, țara în care s-a născut fotbalistul, unde a crescut și și-a început cariera de jucător și pe a cărei echipă națională a condus-o la victorie în 1986 la Cupa Mondială din Mexic. Capitolul îl abordează pe Maradona din patru unghiuri-cheie: ca fotbalist și manager, ca celebritate și personalitate media, ca semnificativ politic și ca subiect de studiu academic. Capitolul funcționează deopotrivă ca introducere pentru cercetătorii interesați de Maradona și ca privire de ansamblu asupra momentelor și textelor esențiale care au contribuit la definirea fiecăreia dintre aceste patru sfere.

În Capitolul 2, *Maradona și Spania: Mitologii ale narațiunii eroului*, David García Cames discută despre prima destinație a lui Maradona în afara Argentinei: cei doi ani intenși în care a jucat la Barcelona. García Cames argumentează că, din perspectiva teoretică a narațiunii eroului, într-o carieră ce reflectă clar formula „ridicării și căderii“ eroului, Spania a fost scena care a completat plecarea lui Maradona de acasă pe calea spre glorie și aventură. Spania a reprezentat (de două ori) un moment decisiv în viața jucătorului, de vreme ce a fost și o etapă din călătoria de întoarcere, Maradona încheindu-și cariera în fotbalul european printr-un sezon la FC Sevilla, echipa orașului Sevilla.

În Capitolul 3, *Maradona și Italia: Ascensiunea și căderea omului prin sine însuși*, Pippo Russo își concentrează atenția asupra țării

în care Maradona s-a bucurat de cea mai amplă etapă de succes din cariera de jucător: Italia. Anii lui Maradona la SSC Napoli, între 1984 și 1991, au coincis cu apogeul carierei sale, o etapă în care nu doar că a condus echipa către triumfuri istorice, devenind o legendă, ci și una care s-a încheiat într-o notă dramatică și tragică. Russo susține că legăturile dintre Italia și Maradona sunt atât de profunde, încât jucătorul poate fi numit italian la fel de bine ca argentinian; o provocare pentru ideea modelelor teritoriale naționale. Revizuiind reprezentările lui Maradona în presa italiană până în anul 1990, Russo susține că acesta este emblema majoră și finală a fotbalistului individual, o figură ce poate fi rezumată prin formula omului prin sine însuși.

În Capitolul 4, *Maradona și Mexic: Extazul și agonia*, Fernando Segura Trejo și John Williams demonstrează că Mexicul este un loc important în crearea legendei Maradona. Meciul său cel mai semnificativ a avut loc pe Azteca Stadium din Mexico City: partida dintre Argentina și Anglia în care a marcat două goluri atât de notabile și de transcendente, încât acestea au fost mai apoi supranumite de către comentatori și jurnaliști Mâna lui Dumnezeu și Golul secolului. Însă relația jucătorului cu Mexicul, susțin autorii, nu se limitează la acea partidă sau la acea ediție a Cupei Mondiale, ei urmărind firul conexiunilor dintre Maradona și Mexic în timp, examinând mărturiile despre Maradona din presa mexicană și din scrierile diversilor jurnaliști, inclusiv din anul în care Maradona a fost antrenor al clubului de divizie secundă Dorado de Sinaloa.

În capitolul final al acestei secțiuni, *Maradona și Marea Britanie: O poveste de neuitat*, Raymond Boyle compară felurile în care jucătorul a fost prezentat în presa britanică, mai exact în Anglia și Scoția, cea din urmă țară fiind un loc-cheie în cariera sa internațională (la 18 ani, Maradona a înscris aici primul său gol pentru Argentina, împotriva naționalei Scoției, în 1970, pe stadionul Hampden Park din Glasgow). În Marea Britanie, opiniile despre jucător au evoluat odată cu cariera lui. Boyle arată cum infamul gol supranumit Mâna lui Dumnezeu a aruncat o